

Šimun Šipić

PRVA ISPOVIJED DJECE
(Moralno-pastoralni vid)

Prva ispovijed prije prve pričesti

Opća je praksa u Crkvi da se djeca ispovjedu prije nego što se pripuste na prvu sv. pričest. Ta praksa potječe od pape sv. Pija X., koji je dekretom »*Quam singulari*« od 8. kolovoza 1910.¹ odredio da se djeca pripuštaju na sakramente pokore i pričesti nakon što su došli na dob razuma. U novije vrijeme u nekim se krajevima i župama odustalo od te prakse pa su pripuštali djecu na prvu sv. pričest bez prethodne ispovijedi. Činili su to zbog dosta raširenog mišljenja da djeca u 7., 8. i 9. godini, pa čak do 13. godine, nisu u stanju teško ili smrtno sagriješiti. Prema »*Addendum*« u općem katehetskom direktoriju, koji je izdala Sv. kongr. za kler 11. ožujka 1971.,² dopuštalo se produžiti s tom praksom, tj. pripuštati djecu na pravu sv. pričest bez prethodne ispovijedi u župama gdje se to uvelo, dok tu stvar Sv. Stolica poblizje ne promotri i dađe precizan odgovor. Odgovor je dala Sv. kongr. za sakramente i bogoštovlje zajedno sa Sv. kongr. za kler u deklaraciji »*Summus Pontifex*« od 24. svibnja 1973.³ kojom se potvrđuje da u Crkvi ostaje na snazi običaj da prvoj pričesti djece prethodi sakrament pokore i izričito je rečeno da sa svršetkom šk. god. 1972/73. moraju prestati svi eksperimenti u protivnom smislu koji su u spomenutom dokumentu prije dvije godine bili privremeno dopušteni. Odredba je ponovno potvrđena u deklaraciji Sv. kongr. za sakramente i bogoštovlje te Sv. kongr. za kler od 31. ožujka 1977.,⁴ a tu je odluku potvrdio i papa Pavao VI. Sam papa Pavao VI., izražavajući svoje želje za uspjeh rada XXVI. liturgijskog tjedna Italije koji je održan u Firenci 25.-29. kolovoza 1975. na temu »Sakrament pomirenja«, ističe da osobitu pažnju treba posvetiti prvoj ispovijedi djece koja uvijek treba prethoditi prvoj pričesti.⁵ U skladu s navedenim dokumentima i naši biskupi traže da »sakrament pomirenja

¹ AAS, 2 (1910), 577—583.

² AAS, 64 (1972), 96—176.

³ AAS, 65 (1973), 410.

⁴ Prot. N. 2/1976, u SB, 4—1977, 352—354.

⁵ Usp. NOTITIAE, 108—109 (1975), 222; SB, 1—1975, 260.

mora prethoditi prvoj pričesti«. ⁶ Tako je sasvim nedvojbeno da Crkva traži ispovijed djece prije prve sv. pričesti.

Teološki temelji ispovijedi djece prije prve pričesti

Prema nauci i zahtjevu Crkve, svatko je dužan ispovjediti se prije primanja Euharistije ako je svjestan teških grijeha, osim da nema moralne mogućnosti prethodno se ispovjediti, a na primanje sv. pričesti ili misenje sile ga veoma važni razlozi. ⁷ To isto vrijedi i za djecu koja pristupaju na prvu sv. pričest.

Prema tome, ako je dijete stvarno počinilo teški grijeh, ili je uvjeren da ga je počinilo, ono je dužno ispovjediti se prije prve sv. pričesti, jer Euharistiju treba primiti čiste duše i jer je sakrament pokore redovito sredstvo oproštenje grijeha. ⁸ Tko je svjestan samo lakih grijeha, on ne mora, ali može, pristupiti k sakramentu pokore prije sv. pričesti. To Crkva za odrasle vjernike vruće preporuča pozivajući na čestu sv. ispovijed, ⁹ a za djecu prije prve sv. pričesti izričito traži, kako smo vidjeli, bez obzira da li je dijete svjesno teškoga grijeha i da li je uopće u stanju teško sagriješiti. U gore navedenim dokumentima traži se ispovijed djece prije prve pričesti ne samo zato što djeca počinjaju lake grijehe nakon što su došla na dob razuma nego i zbog drugih važnih razloga. Ovdje iznosimo te razloge.

Prije svega, opomena sv. Pavla u kojoj on traži da »svatko ispita samoga sebe te onda jede od kruha i pije iz kaleža« (1 Kor 11,28), tj. prije nego što pristupi k sv. pričesti, vrijedi i za djecu. I djeca se naime trebaju ispitati prije nego što pristupe k prvoj sv. pričesti. Doduše, dijete općenito nije u stanju samo jasno i sigurno obaviti taj ispit kako traži sv. Pavao, ali će lakše i sigurnije to učiniti s ispovjednikom. Praksa također potvrđuje da ima mnogo djece koja se uznemire i rastuže zbog malih stvari, a možda ne znaju ili potcjenjuju mnogo važnije stvari. ¹⁰

Papa Ivan Pavao II. svraća našu pažnju »na tijesnu povezanost između sakramenta pokore i Euharistije. Ne samo što nas pokora privodi k Euharistiji, nego i Euharistija nas vodi k pokori. Naime, kada dobro promislimo tko je Onaj koga primamo u euharistijskoj pričesti, u nama se sam od sebe rađa osjećaj nedostojnosti koji prati žalost za grijehe i osjećaj unutarnje potrebe za očišćenjem«. ¹¹

⁶ Smjernice BKJ za pastoralnu praksu sakramenata kršćanske inicijacije, IV, u SB, 1—1979, 94.

⁷ Usp. DS, 1647; kan. 856.

⁸ Usp. Red pokore, br. 31.

⁹ Usp. Sv. kongr. obreda, Uputa o štovanju euharistijskog misterija od 25. V. 1967., br. 35; Red pokore, br. 9.

¹⁰ Usp. Deklaracija Sv. kongr. za sakramente i bogoštovlje i Sv. kongr. za kler od 31. III. 1977, u SB, 4—1977, 353.

¹¹ Pismo »Dominicae Cenaе« od 24. veljače 1980., br. 7; usp. enc. »Redemptor hominis«, br. 20.

»Također treba imati na pameti da su vrsni pastiri u katehetskoj praksi i pastoralnom iskustvu dokazali kako ispovijed djece ima veliku korist i blagodatan utejcaj za čitav njihov život, ako je dobro pripravljena i zgodno prilagođena njihovom shvaćanju i osjećaju«. ¹²

Nadasve je važno što ističe Red pokore u vezi sa sakramentom pomirenja općenito: »Često i pomno pristupanje ovom sakramentu veoma je korisno i kao ustuk lakim grijesima. Nije to puko obredno ponavljanje ni neka psihološka vježba, nego ustrajno nastojanje da se usavršuje krsna milost te se u nama, dok u svom tijelu pronosimo umiranje Isusa Krista, sve više očituje Isusov život (usp. 2 Kor 4,10). U takvim ispovijedima, u kojima se pokornik optužuje za lake prijestupe, neka svraća osobitu pažnju da se što potpunije suoblikuje Kristu i što pažljivije podvrgava glasu Duha.

A da bi ovaj spasonosni sakrament u Kristovim vjernicima izvršio djelotvornost, neophodno je da pusti korijenje u sav njihov život te ih potiče da sve revnije služe Bogu i braći.« ¹³

To je upozorenje vrlo važno i kad se radi o ispovijedi djece. Negativna funkcija ovog sakramenta naime ne bi smjela doći u prvi plan, tj. smatrati ga prvotno kao sredstvo čišćenja od grijeha, kao što to smatra Kanonsko pravo. ¹⁴ Naprotiv, u prvi plan trebala bi doći pozitivna funkcija ovog sakramenta, tj. shvaćati ga kao sredstvo »rasta u Duhu«. Prema tome, težište shvaćanja ovog sakramenta ne bi smjelo biti usmjereno na prošlost, na čišćenje od počinjenih grijeha, već na budućnost, kao pomoć za budući kršćanski život. Stoga pokornički odgoj djece treba početi od njihove najranije mladosti. U taj odgoj treba postupno uklopiti i pripravu za prvu sv. ispovijed.

Konačno, »u doba razuma dijete ima pravo u Crkvi primiti oba sakramenta. Stoga bi bila neka diskriminacija i nepravda, također i povreda njegove savjesti, ako bi se dijete pripremalo i pripuštalo samo na pričest. Ne može se reći da se djetetu ostavlja pravo na ispovijed, ako se to pravo zaista praktično ne ostvaruje«. ¹⁵

Potreba odgoja za sakrament pokore

Bilo bi odveć jednostrano kad bismo tvrdili da sakrament pokore automatski donosi dobre plodove i da on bezuvjetno odgaja. Istina, u katekizmu smo učili — i djecu tako učimo — da ovaj sakrament djeluje na čudoredni popravak po sakramentalnoj milosti koju daje. Svjedoci smo, međutim, da su mnogi razočarani neplodnošću ispovijedi. Unatoč trajnim urgiranjima da se često pristupa na sakrament pokore ¹⁶ i

¹² Deklaracija od 31. III. 1977.

¹³ Red pokore, br. 7 b.

¹⁴ Usp. kan. 870; 125, 1.

¹⁵ Deklaracija od 21. III. 1977.

¹⁶ Usp. kan. 1251, 1; 593, 3; 1366, 2; Uputa o štovanju euh. misterija, br. 35; »Presbyterorum ordinis«, br. 18; Sv. kongr. za redovnike, Prot. N. 44/70 od 8. XII. 1970; Red pokore, br. 7 b.

obećanjima da će od toga uslijediti dobri plodovi,¹⁷ mnogi od toga nisu imali velike koristi. Čak se susrećemo s osobama koje se od djetinjstva često ispovijedaju, pa je uza sve to njihovo ispovijedanje uvijek ostalo infantilno. Kod nekih je to čak stvorilo skrupuloznu savjest.

Jedan od razloga takvih rezultata jest i naše preveliko naglašavanje onog »opus operatum«, s jedne strane, i premalog davanja važnosti onom »opus operantis«, s druge strane, što bi ipak u sakramentu pokore moralo doći do izražaja više nego u ijednom drugom sakramentu.

Čini se da najglavniji razlog neefikasnosti sakramenta pokore stoji u primjenjivanju na djecu sheme ispovijedanja odraslih. Taj postupak ne računa se psihološkim zakonima razvoja djeteta i njegove savjesti. Odgoj za sakrament pokore treba biti postupan i ne može se postići »jednom zauvijek« kod pouke za prvu ispovijed. On treba početi već u infantilnoj dobi djeteta, te se nastaviti u njegovoj juvenilnoj i adolescentnoj dobi — sve do pune izgrađenosti njegove ljudske i kršćanske osobnosti. Razvojne faze djeteta ne smiju se preskakati, skratiti ili krivotvoriti, jer bi iz toga uslijedile štetne posljedice za sakrament pokore. Prenošnje ispovjedne sheme odraslih na dijete opterećuje njegovu savjest i tišti je pogubnim strahom. Ako pak nakon infantilne faze ne slijedi daljna pouka, dijete će kad odraste ili potpuno napustiti ispovijed, kao nešto djetinje, ili će i dalje njegovo ispovijedanje biti infantilno. Kao simptome takvoga ispovijedanja zapažamo: legalizam, minimalizam i kriza pojma grijeha.

Ovdje se posebno osvrćemo na odgoj djeteta s obzirom na pojam grijeha i na specifičnu ulogu sakramenta pokore u odgoju savjesti, te na ispit savjesti djece općenito, posebno one za prvu pričest, jer su te stvari izuzetno važne u odgoju za sakrament pokore.

Formiranje savjesti djeteta¹⁸

Dijete do svoje 6. godine nesposobno je ući u sebe. Ono je u tom stadiju svoga razvoja sposobno samo zapažati. Stoga i grijehom smatra ono što zapazi da se drugima, posebno roditeljima, ne sviđa, a dobrom ono što im se sviđa, čime su oni zadovoljni. Radi se o životopisnom priliku savjesti, koja se oblikuje raznim iskustvima u krilu obitelji. Tu se reakcije savjesti afektivno izrazuju, ili prigušuju, pa se kasnije racionalnom poukom teško mogu ispraviti.

Poznavaoi razvoja dječje psihe smatraju da bismo »pretpočetak moralnog sazrijevanja« mogli označiti dob djece od 6. do 9. godine.

¹⁷ PIO XII. enc. »Mystici corporis« od 29. XII. 1943; poruka svećenstvu »Menti nostrae« od 23. IX. 1950; IVAN XXIII. enc. »Sacerdotii nostri primordia« od 1. VIII. 1959; Red pokore, br. 7 b.

¹⁸ O ovom je pitanju kod nas opširno pisao I. FUČEK pod naslovom: *Odgoj savjesti i prva ispovijed djece u sazrijevanju ličnosti. Moralno-teološko-pastoralni vid*, u *Kateheza*, II/1980, br. 1, str. 22–34. Ovdje se uglavnom držimo toga njegova članka.

Uzevši cjelokupni razvitak djeteta, oni smatraju upravo to doba posebno privilegiranim, jer dijete u tom stadiju razvoja prelazi iz intuitivnog na refleksivni način mišljenja. Sluša ako shvati motive ili razloge neke naredbe. Počinje shvaćati važnost nakane. Zamjećuje da je nešto zabranjeno jer je to zlo, odnosno da se nešto naređuje zato jer je to dobro. Polaskom u školu dijete širi svoje odnose i vidokruge, iako je još jako ovisno o roditeljima i odgojiteljima. Roditelji i odgojitelji trebaju upravo tada posvetiti posebnu pozornost svemu onomu što dijete odgaja za slobodu i vlastite odluke.

Upotrebljavati pretjerani strah kao odgojno sredstvo u tom stadiju razvoja ne samo da nije ispravno nego to može uroditi sasvim suprotnim učincima, posebno tjeskoban osjećaj krivnje i grijeha. Taj osjećaj onda rađa malodušnost, duševno kočenje i malaksalost, jer dijete svagdje vidi grijeh, zbog čega neki kasnije napuštaju vjeru i život po vjeri.

Stoga je vrlo važno da dijete po predočivanju grijeha ne dobije dojam da je Bog neki svemoćni policajac koji samo bilježi prestupke, koji prezire grešnika okrećući mu leđa i čekajući prigodu da ga kazni. To bi bila sasvim kriva slika o Bogu, jer Bog u stvari ne napušta grešnika nego grešnik Boga. Bog ne čeka da kazni grešnika već da mu velikodušno oprostí kao milosrdni otac. Stoga nije uputno prijetiti djetetu: »Učiniš li to, Bog će te kazniti«; »Doći ćeš u pakao«; »Bog sve vidi, pazi!...«

Djeci o grijehu treba govoriti pozitivno. To ostvarujemo onda kad im Boga prikazujemo kao onoga koji nas voli kao svoju djecu. On traži da i mi njega volimo, na to nas potiče i za to nas je osposobio. Kad ne vršimo sve ono što Bog od nas očekuje po svojim zapovijedima, mi smo se od njega udaljili ili pobjegli. Prema tome, mi bježimo od Boga a ne Bog od nas. A udaljujući se od Boga, udaljujemo se i od Božje obitelji — Crkve.

Za ispravno poimanje grijeha izvanredno je važno da dijete s nama doživi Boga kao ljubav, kao onoga koji se za nas skrbi, koji nas zove i koji nas dariva raznim dobročinstvima. Iz toga onda treba dijete poučiti da je grijeh nevjera Božjoj dobroti i ljubavi, a i narušavanje ispravnog odnosa s drugim ljudima, zajedništva koje je Bog htio među ljudima. Grijeh je također zlo kojim i druge vučemo u zlo ili ih oslabljujemo za dobro.

Da bi dijete došlo do osobne sposobnosti rasuđivanja, odbacivanja zla i prihvaćanja dobra, treba ga voditi kroz konkretna iskustva, a ne nikako uzimati kao polazište norme koje treba izvršavati. Potrebno je da ono kroz konkretna iskustva izgrađuje sposobnost analize i kritičnosti, te ga upućivati kako će se odnositi prema vrijednostima poštenja, ljubavi, dobrote, pravednosti, pomaganja drugih... Ono tu kritičnost treba steći kroz vrednovanja koja imaju njegovi roditelji, odgojitelji, grupa ili zajednica. Tu primjer drugih ima odlučujuću ulogu. Dijete

naime ne formira svoga suda toliko na temelju onoga što mu se govori već na temelju onoga što vidi kod drugih.

Svakako, moć prosuđivanja potrebno je ovdje naglasiti stoga da dijete ne bi shvatilo grijeh isključivo kao rušenje norma, zapovijedi, odnosno vršenje zapovijedi samo zato da se ne počini grijeh. Međutim, grijeh je uvijek usmjeren protiv osobe, protiv Boga, a vršenje zapovijedi ima za cilj postizavanje određenih vrijednosti.

Do te moralne zrelosti dijete će se postupno voditi najprije kroz iskustvo *slobode*. Radi se o tome da dijete doživljava mogućnost da nešto slobodno prihvati ili odbije, da se uči opredjeljivati i osjećati odgovornim za svoje čine, da može reći: »Da, ja sam to učinio.«

Zajedno s osjećajem slobode u djetetu se javlja i osjećaj *ograničenosti*. Dijete redovito o sebi mnogo više misli nego što može postići. Ono fantazira. Stoga ga pogreške i neuspjesi navode da uoči raskorak između konkretnih obećanja i svojih mogućnosti. Taj osjećaj ograničenosti budi u djetetu potrebu pomoći, što na religioznom području znači potrebu za »spasenjem«. To će ga onda poticati da se utječe Bogu molitvom i drugim religioznim činima, što je u stvari prvi korak obraćenju. Na tome onda treba zasnivati i pripremu za sakrament pomirenja.

U razvoju djeteta vrlo je važno uočiti i fenomen *odbijanja* norma koje mu se predlože da ih vrši te se ispravno postaviti prema tom fenomenu. U toj situaciji potrebno je uputiti dijete u vještinu reflektiranja o samom sebi pa da, doživljujući osporavanje i odbijanje, sebe upita: kako doći do pozitivnog rješenja? Kakve su posljedice toga odbijanja? Bila bi velika pogreška kad bismo djetetu u tom procesu stavljali pred oči samo grijeh a da mu u isto vrijeme ne omogućimo da u Bogu vidi dobrog oca koji ga ljubi i prihvaća. U djetetu bi se bez toga porodilo negativni i teški osjećaj krivnje, što bi imalo kobnih posljedica za čitav život. Stoga je nužno potrebno da se djetetu u trenutku pogreške odmah ukaže i na mogućnost rehabilitacije.

Dijete sazrijeva u moralnoj svijesti i kroz osjećaj *nereda*. Taj nered dijete doživljava onda kad na njegovo neispravno ponašanje negoduju njemu drage osobe. To će mu pomoći da osjeti žaljenje za počinjenu pogrešku i da se založi za poravnanje i veću ljubav.

Dijete ne smije osjetiti da ga od sebe odbijamo zbog počinjene pogreške, jer bi mu to prouzrokovalo osjećaj teške frustracije i sugeriralo misao da mu je i Bog okrenuo leđa. Također je važno da se ne prenaplašava materijalni vid nekog prekršaja i da uvijek ne slijedi kazna za počinjenu pogrešku. To u djetetu rađa legalistički oblik morala. Takav postupak tjera dijete ili da dokaže kako nije krivo ili je u opasnosti da postane strogi sudac samome sebi. U svakom slučaju ono gubi iz vida prvenstvo ljubavi Boga osloboditelja, zbog čega postaje nesposobno da doživi krivnju u ispravnoj mjeri i pravo na istinsko oslobođenje po oprostjenju. Ono što je tu važno nije ukor i kazna već pružanje moguć-

nosti da dijete protumači zašto je to učinilo i da se u njemu pobudi povjerenje prema nama.

U našem odgoju djetetove savjesti i formiranju pojma grijeha osobito je važno da ono shvati kako Božje zapovijedi nisu nešto izvan nas nego da su upisane u našem srcu, te da je od svih zapovijedi najveća i najvažnija zapovijed ljubavi. Stoga mu treba prikazati zapovijedi kao sredstvo koje nas vodi do Boga, kao svjetlo koje nam rasvjetljuje stazu života, da je vršenje zapovijedi predanje Bogu a kršenje zapovijedi odstupanje od Boga.

Sve to ide za tim da dijete uvidi kako se moral ne nameće izvana već iznutra, da je ispravnost života za našu korist a neispravnost na našu štetu. Moralisti bi to rekli da dijete treba voditi od heteronomnog do autonomnog morala, od legalističke koncepcije morala do osobne odgovornosti i predanja.

Formular ispita savjesti djece za (prvu) ispovijed¹⁹

Formular ispita savjesti vrlo je važno sredstvo u oblikovanju savjesti djeteta, navlastito u neposrednoj pripravi za sakramenat pokore. Formular ispita savjesti ne pomaže djetetu samo da se neposredno pripravi za ispovijed nego je on ujedno i izvorište za kršćanski odgoj i samoodgoj djeteta. On treba služiti ne samo da se evidentira materija za optužbu nego i da omogući djetetu da se suoči s vlastitim životom pred Bogom. On ima i pedagoško značenje jer očituje opseg osobne djetetove odgovornosti, širinu njegova zalaganja i područja života koje je ono otkrilo pred Božjim očima. Posebnu pažnju treba posvetiti formulaciji ispita savjesti, usredotočenju i sadržaju kvestionara.

U prvim godinama, posebno za prvu ispovijed, neophodno je potrebna pomoć katehete, svećenika, koji će ažurirati formular ispita savjesti i djecu animirati za vrijeme zajedničke pripreme za sakramenat pomirenja. Formular ispita savjesti privremeno je sredstvo koje dijete s vremenom treba napustiti. Ono se naime treba osposobiti da uočava vlastite i individualne aspekte svoga života koji se ne mogu shematizirati u nekom stalnom formularu. Dijete treba biti osposobljeno da kasnije može samo birati neki prikladniji formular za odrasle, odnosno da mu nije potreban nikakav formular da bi upoznalo i iznijelo svoje unutarnje stanje. Stoga je fatalna pogreška ako se na dijete pri ispitu savjesti odmah primjenjuje formular za odrasle. Za djecu je to preopćenito, nerazumljivo, prenatrpano, i zato pogrešno.

Čini se da i danas većina dušobrižnika obavlja ispit savjesti djeci prema Dekalogu. To je tradicionalni način. *Red pokore*, međutim, donosi i drugih načina ispita savjesti (usp. str. 253-256). No i Dekalog ima još

¹⁹ Na ovo se pitanje osvrnuo M. SRAKIĆ u članku: *Neka pitanja ispovijedi djece*, SB, 4—1977, 357—359. Ovdje iznosimo njegova načelna rješenja i upućujemo na konkretne formulare (kvestionare) ispita savjesti djece.

i danas toliko kazati i djeci i odraslima, koliko i prije 3.000 godina. Potrebno je samo naučiti djecu služiti se tim načinom, da on pomogne njihovu duhovnom rastu, a ne da im bude kočnica napretka.

U svakom slučaju, formular ispita savjesti, bilo da je sastavljen prema Dekalogu, bilo prema našem trostrukom odnosu (prema Bogu, bližnjemu i samom sebi), bilo na drugi način (npr. prema pročitanoj tekstu Sv. pisma), on treba imati u vidu ne samo konkretne prilike, položaj, dob itd. onih kojima se čini ispit savjesti nego također treba biti:

— **Pozitivan**, tj. izražavati zahtjev dobrog vladanja (npr.: Jesi li molio? Jesi li ljubio svoje drugove...); navještaj moralnog cilja koji treba postići (npr.: Blago onima koji slušaju...); prikaz krsnih dužnosti (npr.: Djeca Božja mole Oca...); sondiranje mogućnosti dobra (npr.: Jesam li drugima pomogao u njihovim poteškoćama?... Jesam li mirio one koji se svađaju?...). Zabrane trebaju doći iza pozitivnog dijela kao alternativa koju treba odbaciti.

— **Personaliziran**, tj. svaku našu radnju prikazati kao naš odgovor na Božji zahtjev:

Bog me ljubi, a ja mu ne uzvraćam ljubav...

Bog me zove, a ja mu govorim »Ne«...

Bog me želi, a ja ga razočaravam...

Bog želi da ja rastem kao njegov Sin Isus, a ja odbijam da budem sličan Isusu...

— **Usredotočen**, tj. da se ispit savjesti kreće oko Isusove riječi i da se svodi na temu ljubavi prema Bogu i bližnjemu. Zato bi u ispitu savjesti bilo zgodno iznijeti evanđeoske izreke, a ne popis dužnosti, npr. Isus kaže: »Ljubite jedni druge kao što sam ja vas ljubio« (Iv 13,34); »Ja činim uvijek ono što je drago mom Ocu« (Iv 8,29).

Tako se izaziva direktno suočenje s Božjom riječju putem osobnog dijaloga koji uzima u obzir i esencijalne i periferne aspekte kršćanskog morala.

— **Motiviran**, tj. ističe da je Isusov prijedlog bolji. Prihvajući taj prijedlog, svidamo se Ocu i povećavamo veze ljubavi u Crkvi. Da bi se to izrazilo, može se slijediti shema tužbi: »Učio sam te ljubiti, a ti...?«

— **Poticajan**, tj. da potiče osobni i odgovorni sud izbjegavajući jednostavnu katalogizaciju vlastitog vladanja u okviru kvestionara. To se može izraziti pitanjima: »esam li se tako vladao *vlastitom krivnjom*? Jesam li *znao* da griješim?... da Boga vrijeđam?...«

Dobro je postaviti i neka »neutralna« pitanja koja izazivaju sud savjesti, npr.: »Je li Gospodin zadovoljan sa mnom? Kako bi se Isus vladao da je na mom mjestu? Ljubim li Gospodina?..«

Konkretan formular ispita savjesti za djecu, u koji su uvršteni svi izneseni elementi, kod nas je pokušao prema Dekalogu sastaviti dr. Ma-

rin Srakić,²⁰ te prema tekstovima Sv. pisma na temu: Isus — Dobri pastir i na temu: Voda koja utažuje žeđ — Svjetlo koje prosvjetljuje.²¹

Možda će se tako minuciozan formular ispita savjesti nekome učiniti suvišnim i neprovedivim. Istina, njega treba usavršavati i aplicirati na konkretnu zajednicu djece. Moramo ipak priznati da je formular ispita savjesti bez navedenih elemenata bio jedan od osnovnih razloga što se npr. bolesnici optužuju da nisu nedjeljom išli na misu, što se majke optužuju da su bile rasteresene u molitvi, što dijete miješa nečedne misli s urođenom znatiželjom prema drugom spolu, što se otac optužuje za srdžbu zbog neposlušnosti djece itd. Tu se ne ispovijedaju grijesi već normalne reakcije. Razlog je tih pojava što se pojam grijeha prosuđivao samo prema normama, bez dovoljne svijesti o osobnoj odgovornosti, bez osobnog odnosa prema Bogu. A to je u stvari heterogeni moral.

Ispit savjesti, međutim, u kojem su uključeni navedeni elementi, stavlja dijete u osobni odnos prema Bogu i izgrađuje njegovu svijest odgovornosti. To je u stvari autonoman moral čemu treba težiti sav kršćanski odgoj, jer kršćanin svoje kršćanstvo treba živjeti ne na nehuman već na human način. Inače bi izgrađivati kršćanina značilo udaljiti čovjeka od njega samoga.

Specifična uloga sakramenta pokore u odgoju djeteta

Kršćanski odgoj djeteta i njegove savjesti ne završava pripravom za prvu ispovijed i pričest. On se treba nastaviti kroz daljne faze djetetova razvoja. U tom daljnjem kršćanskom odgoju djeteta sakrament pokore ima važnu ulogu. Čak ima specifičnih uloga koje se ne mogu lako nadoknaditi ničim drugim.

Prije svega, sakrament pokore omogućava vjerniku, pa i djetetu, da se »pred Bogom pravo spozna«.²² Vjernik naime treba prije ispovijedi ući u skrovište svoje savjesti, tu se susresti sa svojim Bogom i u Božjem svjetlu spoznati samoga sebe. Ne radi se samo o tome da čovjek »pomisli svoje grijeh« već da ih spozna u svjetlu Božje riječi, što se redovito postizava u pokorničkom slavlju. U tom svjetlu i dijete bolje uviđa zloću grijeha i svoje vlastito stanje.

Nadalje, istinskim obraćenjem, koje u izvjesnom stupnju treba imati i dijete, te sakramentalnim odrješenjem vjernik je izišao iz stanja grijeha i tame u stanje milosti i Božjeg svjetla očistivši svoju dušu od grijeha. To mu omogućava da još više upozna svoj uzvišeni poziv u Kristu i važnost božanskog života u sebi. Tako sakrament pokore prosvjetljuje savjest i doprinosi da ona bude ispravna i slobodna od robovanja grijehu.

²⁰ Vidi SB, XVII/1977, br. 4, str. 359—362; Pomirbeno slavlje, Đakovo 1978, str. 216—219.

²¹ M. SRAKIĆ i A. JARM, Pomirbeno slavlje, Đakovo 1978, str. 167—170; 176—177.

²² Red pokore, br. 36—37.

Po sakramentu pokore u dušu se vraća *mir* koji proizlazi iz svijesti da su grijesi oprosteni. Bez toga bi savjest postala perpleksnom pa bi bila u nemogućnosti da pravilno funkcionira. Zato je mir savjesti nužan preduvjet da savjet pravilno funkcionira. Sakramenat pokore, obavljen uz dužne uvjete, daje taj mir. Zbog toga je sakramenat pomirenja prvotno radosna vijest o oproštenju grijeha, a ne »sudište«. Tako kerigmatski vid toga sakramenta, što je jako naglašeno u obnovljenom Redu pokore, ima neprocjenjivu važnost za odgoj savjesti.

Po sakramentu pokore vrši se i *Kristovo sudište* u nama. Po njemu Krist naime ostvaruje svoju osudu i pobjedu nad grijehom opraštajući grešniku. Taj Kristov sud zahvaća u sakramentu pokore i ispovjednika i penitenta: ispovjednika, jer po njemu Krist izriče svoj sud; a penitenta, jer on sudi kao što i Krist sudi, tj. osuđuje grijeh i očekuje konačnu pobjedu. Tako penitent gleda na život Kristovim očima, sudi kao što i Krist sudi. Budući da se sve to obistinjuje i kod ispovijedi djece, sakramenat pokore doprinosi formiranju kršćanske savjesti kod djeteta.

Sakramenat pokore je i *potpora na životnom putu*. On tu potporu ili pomoć pruža jačajući volju penitenta u borbi protiv zla i angažirajući je u nastojanju oko dobra. Taj terapijski vid sakramenta pokore bio je jako naglašen u prvotnoj Crkvi. Obnovljeni Red pokore također ga naglašava, iako oskudno (usp. RP, br. 10a).

Dva su uvjeta nužno potrebna da bi sakramenat pokore zaista pružio pomoć na putu kršćanskog života: otvorenost penitenta prema Bogu, s jedne strane, te karizmatski nadaren i sistematski naobražen ispovjednik, s druge strane. Što su više prisutna ta dva faktora, sakramenat pokore će više biti od pomoći djetetu — pokorniku na njegovu putu prema punini kršćanskog života.²³

Zaključak

Iz ovoga što je rečeno može se jasno razabrati da iscjeljenje pokorničke prakse, što je u mnogim zemljama i krajevima postalo očitim nakon Koncila, neće uslijediti samom primjenom obreda obnovljenog Reda pokore već pastoralnim svladavanjem slabosti u čitavom njihovu opsegu, počevši od njihova korijena. Treba početi najprije s djecom, osobito za vrijeme pripreme za prvu ispovijed. U tom poslu neophodno je potrebno voditi računa o novim rezultatima zdrave teologije, a također i o sigurnim podacima dječje psihologije i drugih antropoloških znanosti. Navlastito je važno voditi računa o pojedinim fazama razvoja djeteta izgrađujući postupno njegovu osobnost i svijest o kršćanskom dostojanstvu. Potrebno mu je pokazati da grijeh u njemu ruši tu osobnost i to dostojanstvo, a sakramenat pokore da nije tortura nad savješću već Božji dar kojim se savjest oslobađa torture grijeha. Stoga

²³ Usp. Š. ŠIPIĆ, *Savjeti i sakramenat pokore*, u BS, XLVII/1977, br. 2—3, str. 287—288.

se na sakrament pokore ne bi smjelo prvotno gledati niti kao na »ustanovu« niti kao na »zapovijed« već kao na zahtjev života i rasta u Kristu i njegovoj Crkvi.

ODGOVOR NA POSTAVLJENO PITANJE U VEZI S PRINOŠENJEM DAROVA NA MISI

Kod prikazanja na misi zajednice neki (redovnici, redovnice, laici), donose na oltar kruh i vino za posvećenje, a te darove prima svećenik — celebrant. Svi sudionici skupa zajedno prate ophod, u kojem se donose darovi, i ostaju kod oltara sve do pričesti.

Da li je taj način postupanja u skladu s duhom propisa i Rimskog misala?

Odgovor

Euharistijsko slavlje zacijelo je čin zajednice koji vrše svi članovi liturgijskog skupa. Ipak svatko treba imati svoje mjesto i vršiti svoju vlastitu službu: »neka svatko, bio služitelj ili vjernik, vrši svoju službu i čini samo ono i sve ono što na nj spada prema naravi obreda i prema liturgijskim propisima« (SC 28).

Za vrijeme misnog slavlja samo celebrant koji predsjedava stoji kod oltara. Skup sudionika stoji u crkvi izvan prezbiterija, jer je on mjesto za celebranta ili koncelebrante i za službenike.

NOTITIAE, 174, 17 (1981), 61.

NEPOMIČNI OLTAR ZA POSVETU — OD KAMENA

Liturgijski propisi predviđaju da nepomični oltar za posvetu ima kamenu ploču, ali Biskupska konferencija može za izradu oltarne ploče dopustiti i drugi materijal ako je doličan, čvrst i umjetnički obrađen (usp. OURM 263).

Vijeće BKJ za liturgiju predložilo je da se zabrane kao neprikladni materijali: jelovina i sve mekano drvo, sve vrste umjetnih drvenih ploča, furnira i šper-ploča, te betona, stakla i plastike; a preporučilo je da se odobri masivna ploča od punog drveta hrastovine ili drugoga tvrdog drveta.

Diskutirajući o tom pitanju, biskupi su iznosili različita mišljenja. Neki su smatrali da bi se mogla prihvatiti također jelovina i beton, dok su drugi inzistirali na posebnom značenju posvećenog oltara i velikim mogućnostima za nabavku kamena u našoj zemlji.

Na koncu su biskupi zaključili da se na području naše Biskupske konferencije za nepomični, posvećeni oltar smije upotrijebiti samo ploča od kamena.

(Službeni vjesnik nadbiskupije riječko-senjske, XIII/1981., 1, 24)